

Islamitische hulporganisaties kampen met vooroordelen

Nieuwe spelers bij ontwikkelingssamenwerking

Ook dit jaar organiseren Nederlandse moslimorganisaties de 'Ramadanactie' voor armoedebestrijding in ontwikkelingslanden. Verschillende spelers in het veld streven nu naar professionalisering. Ze hebben echter last van vooroordelen over islamitische hulpacties.

Welmoet Boender

In het Nederlandse landschap van ontwikkelingssamenwerking zijn professionele islamitische ontwikkelingsorganisaties nog niet prominent aanwezig. Zowel binnen de eigen gemeenschap als binnen de ontwikkelingssector, proberen ze nu draagvlak te creëren. Het voornaamste doel is om potentiële donateurs te betrekken bij duurzame ontwikkelingssamenwerking.

Dit jaar organiseren een aantal moslimorganisaties bijvoorbeeld voor de vijfde keer de 'Ramadanactie'. De opbrengst is bestemd voor projecten in onder meer Turkije, Marokko,

Tanzania, Kirgizië en Afghanistan. Tot nu toe is jaarlijks tussen de 125.000 en 200.000 euro ingezameld.

Ook een ander islamitisch feest vormde de afgelopen jaren aanleiding voor een inzamelingsactie. Zo organiseerde de Stichting Samenwerkende Moslim Hulp Organisaties (SMHO), een koepelorganisatie van 36 particuliere Turkse ontwikkelingsprojecten, begin dit jaar tijdens het offerfeest, samen met de katholieke ontwikkelingsorganisatie Cordaid, voor de tweede keer de actie 'Het offerfeest en armoedebestrijding in Nederland'. Moslimfamilies konden een kilo vlees naar één van de deelnemende slagerijen brengen, waarna het in een aantal fabrieken tot worsten (ongeveer 3000 kg) en Turkse pizza's (zo'n 3000 stuks) werd verwerkt. De worsten en pizza's werden afgeleverd bij voedselbanken in verschillende grote steden.

De motivatie van de SMHO om met Cordaid samen te werken is in de eerste plaats charitatief. 'Veel moslims in Nederland sturen geld voor ofervlees naar het buitenland in de veronderstel-

ling dat er in Nederland geen echte armoede is. Dit project zet de schijnwerpers op armoede in Nederland en vraagt om solidariteit met mensen dicht bij huis. Het verbindt zo een religieuze uiting van de islamitische gemeenschap aan een maatschappelijk probleem in Nederland.¹ In de tweede plaats probeert de SMHO onder moslims draagvlak te creëren voor ontwikkelingssamenwerking.² In haar jaarverslag schetst de SMHO de reacties op het initiatief, dat in de landelijke media ruim aandacht kreeg. Ze stelt dat het project wellicht als neveneffect heeft gehad dat de tolerantie voor de islam in Nederland is toegenomen.³

De SMHO citeert onder andere de volgende reacties die waren gepost op de website van *De Telegraaf*: 'Hulde', 'mooi, positieve bijdrage', en 'mooi gebaar vanuit de moslimwereld. Zie je toch maar weer dat ze niet allemaal hetzelfde zijn. Dit geldt gelukkig ook voor ons'.⁴ De SMHO zelf tekent hierover aan: 'Wat ons het meest verbaasde, is dat men het buitengewoon moeilijk

te geloven vond dat moslims een dergelijke actie hadden opgezet.'⁵ Ook waren er negatieve reacties als: 'Nederlanders moeten hallal vlees weigeren, er is in Nederland geen echte armoede, er zijn wel mensen die niet met geld om kunnen gaan. Ik vind dat deze groepen niet van dit soort ongewilde gebaren moeten maken, het is hen om de publiciteit te doen.'

Professionalisering

Op maghreb.nl ontstond een stevige discussie onder jongeren van voornamelijk Marokkaanse afkomst over het geven van vlees aan niet-moslims — 'alhoewel de interpretaties op dit punt voor velen helder zijn (namelijk: armen zijn armen van welk geloof dan ook)', aldus de SMHO.⁶ De reacties liepen uiteen van 'goed idee!' tot 'heeft toch geen nut. Wat wij ook doen, wij blijven moslims (terroristen) volgens het Westen, waarom zou je mee doen, stuur dat schaap naar Marokko, is veel beter' en '[...] een goede daad doe je in stilte en verkondig je niet aan de

buitenwereld [...] waarom doen ze dit niet voor de weduwen in Bosnië en Palestina?’

Moslims in Nederland doneren veel geld aan behoeftigen. Ten eerste zijn er de particuliere overmakingen naar familie en bekenden in de landen van herkomst, in 2006 ongeveer 152 miljoen euro.⁷ Naast deze particuliere geldstromen bestaan er honderden particuliere stichtingen, gerund door vrijwilligers, die zich richten op een bepaald project in de herkomstlanden. Er bestaat dus binnen moslingemeenschappen een groot draagvlak voor zorg voor mensen elders in de wereld, maar tot nu toe is dit op een andere manier geïnstitutionaliseerd dan gebruikelijk is in Nederland, waar professionele ontwikkelingsorganisaties een belangrijke rol spelen.

Zorg voor mensen in het Zuiden werd in Nederland van oudsher georganiseerd door de

De meeste organisaties zijn nog niet erg zichtbaar

kerken en andere levensbeschouwelijke instellingen. Veel Nederlandse ontwikkelingsorganisaties zijn ontstaan vanuit missie en zending. Ze zijn nu niet meer op het verspreiden van het geloof gericht, maar werken vaak nog wel vanuit een meer of minder geprofileerde religieuze inspiratie.⁸ Hieruit is een pluriform landschap ontstaan van identiteitsgebonden ontwikkelingsorganisaties die onder bepaalde achterbanen hun donateurs vonden.

Islamitische organisaties zijn in dit landschap nog niet prominent aanwezig. Het meest zichtbaar is Islamic Relief Nederland, die zo’n 25 jaar actief is in Nederland. Deze professionele organisatie werkt met betaalde medewerkers. De

SMHO werkt op basis van vrijwilligers, maar wil in de toekomst ook vaste medewerkers aantrekken.⁹ Daarnaast zijn Selam Netwerk en Afrika Netwerk voorbeelden van netwerkorganisaties op islamitische grondslag. Ze richten zich op armoedebestrijding, onderwijs, gezondheidszorg en duurzame ontwikkeling, door middel van noodhulp en de bouw van bijvoorbeeld scholen, ziekenhuizen en waterputten in landen als Marokko, Turkije, Niger, Kosovo en Kirgizië.

Duurzaam

Hoe komt het dat de meeste organisaties nog niet erg zichtbaar zijn? Ten eerste had de eerste generatie migranten andere prioriteiten, namelijk zorg te dragen voor de eigen omgeving. Het oprichten van andere professionele (netwerk) organisaties kreeg voorrang in het proces van institutionalisering; deze betroffen zaken rond onderwijs, arbeidsmarkt, het veilig grootbrengen van kinderen, huisvesting, het beschikbaar maken van halal voedsel en dergelijke. Bovendien kampt de moslingemeenschap met etnische en religieuze diversiteit, generatieverschillen, en verschillende opvattingen over gender.

Ten tweede gaat het leeuwendeel van de overmakingen van (arbeids)migranten en vluchtelingen naar familie, verwanten en kennissen in hun eigen regio’s van herkomst. Het is logisch dat iemand eerst degenen die hij persoonlijk kent ondersteunt, voor hij het verder van z’n bed zoekt. Daarnaast wordt als religieuze legitimatie om eerst verwanten te helpen koran 2:215 geciteerd: ‘Zij vragen jou wat zij als bijdragen zullen geven. Zeg: Laat het goede dat jullie als bijdragen geven zijn voor de ouders, de verwanten, de wezen, de behoeftigen en voor hem die onderweg is. Het goede dat jullie doen daarover is God wetend.’¹⁰ Ook wordt naar een uitspraak van imam Shafi’i verwezen die benadrukte dat het beter is om één persoon dichtbij *zakat* te geven, zodat deze persoon wellicht vol-

gend jaar zelf zakat kan geven. Maar religieuze voorschriften rond zakat en *sadaqa* (liefdadigheid) sluiten mensen van andere geloven niet uit van hulp.

Een derde factor is dat mensen meer vertrouwen hebben in het zélf cash overhandigen van geld aan initiatieven of bekenden, in plaats van het over te dragen aan organisaties. Professionele ontwikkelingsorganisaties moeten het vertrouwen nog winnen van moslimgemeenschappen. Daarvoor is bijvoorbeeld een sterke PR nodig.

Ten slotte spelen vooral moskeeën en hun koepelorganisaties een belangrijke rol bij inzamelacties. Zo ontving Milli Görüs Europa in 2007 donaties ter waarde van 74.000 offerdie-ren. Medewerkers van de organisatie bezochten vervolgens 73 landen, kochten er de dieren en verdeelden zelf het vlees onder de armen. Organisaties als Milli Görüs houden ook extra inzamelingen bij natuurrampen, zoals na de aardbeving in Pakistan in 2006 en de tsunami in Zuid-Oost Azië in 2004.

Meestal richten particuliere stichtingen zich op specifieke projecten in de landen van herkomst. Om deze initiatieven een duurzaam

Organisaties moeten het vertrouwen nog winnen

karakter te geven, bieden grote ontwikkelingsorganisaties (Cordaid, Hivos, icco, Edukans, KerkinActie, NCDO en Oxfam Novib) zogenaamde 'loketten' aan. Daar kunnen particuliere stichtingen terecht voor projectondersteuning en trainingen. Een project is duurzaam wanneer het erop is gericht dat het zonder externe

financiering kan voortbestaan. Daarnaast kunnen particuliere projecten duurzamer worden wanneer ze deel uitmaken van een (professionele) netwerkorganisatie. Mustafa Bouchallikh, directeur van Islamic Relief Nederland, stelt dan ook: 'Iedere individuele migrant wenst dat de mensen in zijn of haar eigen dorp hulp ontvangen. Maar dat is niet per se duurzame ontwikkeling. Je krijgt dan wel waterputten, maar je krijgt geen platform in Nederland met mensen die diepgaand nadenken en samenwerken over hoe ze de problemen in een bepaald gebied als geheel het beste kunnen aanpakken. Kleine initiatieven zijn prima, maar Nederland mist nog een netwerk voor duurzame ontwikkeling.'¹¹

Achterdocht

Er zijn voldoende mogelijkheden voor verdere ontwikkeling en versterking van islamitische ontwikkelingsorganisaties in Nederland. De samenwerking met het katholieke Cordaid, één van de grootste spelers op het Nederlandse ontwikkelingsveld, is hiervan een bewijs. Ook andere gevestigde organisaties hebben behoefte aan vermaatschappelijking en verduurzaming van islamitische initiatieven. Het is dan namelijk eenvoudiger om het draagvlak voor internationale samenwerking onder verschillende bevolkingsgroepen in Nederland te vergroten en kennis erover te verspreiden.¹² Daarnaast hebben organisaties als Cordaid behoefte aan Nederlandse islamitische organisaties die kunnen adviseren en bemiddelen bij het leggen van contacten met islamitische partnerorganisaties in de moslimwereld. Ze realiseren zich in toenemende mate dat daar juist islamitische NGO's en bewegingen mensen op *grass roots* niveau kunnen bereiken, waar hun traditionele seculiere of kerkgerelateerde partnerorganisaties dat niet (voldoende) blijken te kunnen.

Op 19 juni kreeg de Amerikaanse rechtsgeleerde Mark Sidel de Civil Liberties Prize, die

was uitgeschreven door Cordaid en het International Centre for Not-for-Profit Law (ICNL) uit Washington. Sidel kreeg de prijs van \$ 15.000 voor zijn studie naar de impact van het anti-terreurbeleid in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Australië sinds 11 september. In zijn studie toont hij aan dat charitatieve moslimorganisaties snel worden verdacht (soms puur op basis van vooroordeel) geld door te sluizen naar buitenlandse groeperingen of individuen.

‘Nederland mist nog een netwerk’

‘Hulporganisaties moeten zich in allerlei bochten wringen om te bewijzen dat ze geen terroristische organisatie zijn of banden hebben met terroristische groepen of individuen. Het wordt tijd dat NGO’s en liefdadigheidsinstellingen zich verenigen en hun mond opendoen,’ aldus Sidel in een interview met *De Pers* een dag na de prijsuitreiking.

Ook tijdens een publiek debat over islam en duurzame armoedebestrijding in april dit jaar uitten panelleden en publiek hun zorgen: ‘Debatten over ontwikkelingssamenwerking zijn vaak nog “te wit”, en, ‘Nederlandse ontwikkelingsorganisaties hebben wel oog voor het potentieel van moslims, maar ze zijn misschien ook besmet door een angst voor de islam,’ en ‘ik weet niet of ze ons wel willen,’ en, ‘men denkt: waar gaat het geld naar toe? Misschien wel naar terroristische organisaties.’ Vier jaar geleden verwoordde een bestuurslid van Islamic Relief in Groot-Brittannië het als volgt: ‘Een islamitische ontwikkelingsorganisatie doet het in feite nooit goed. Als de organisatie zich beperkt tot het helpen van moslims, dan is ze “exclusivistisch” bezig. Als ze haar blik verbreedt

naar gebieden buiten de moslimwereld of naar niet-moslims, wordt ze beschuldigd van zedingsdrang. Of sterker, ze wordt beschuldigd van hulp aan terroristen.’¹³

Maar een zichtbare rol van een op de islam gebaseerde ontwikkelingsorganisatie kan ook positief opgevat worden. Het is een teken van burgerschap: burgers zetten zich vanuit het welvarende Westen in voor hun medemens elders op de wereld en zetten daartoe organisaties op. Wanneer de nadruk steeds ligt op de vraag voor wie de hulp bestemd is, worden de goede doelen van de islamitische organisaties onderdeel van de wij-zij discussie, zoals we al zagen bij de negatieve reacties op het voedselbankinitiatief.

Met de opkomst van nieuwe goedopgeleide migranten zal de aandacht voor en professionalisering van ontwikkelingshulp op islamitische grondslag alleen maar toenemen. Ontwikkelingshulp die nu nog sterk is gericht op kleine projecten in de regio’s van herkomst, zal breder en duurzamer worden. En door zich te richten op zowel moslimgemeenschappen als het Nederlandse ontwikkelingsveld kunnen zij anderen overtuigen van het belang van een islamitische speler in het Nederlandse landschap van ontwikkelingsorganisaties.

Natuurlijk zal er op allerlei manieren aandacht blijven voor het islamitische aspect van de charitatieve instellingen binnen de kaders van een geproblematiseerde discussie over de islam en de positie van moslims in Nederland en elders in de wereld. Maar terecht raadde Jos van Beurden, discussieleider bij het eerdergenoemde publieke debat over islam en duurzame armoedebestrijding, aanwezige vertegenwoordigers van islamitische organisaties aan: ‘Maak er je kracht van dat je als geen ander *know how* in huis hebt.’ Nederlandse organisaties hebben namelijk veel vragen over de socio-economische, politieke, culturele en religieuze omstandigheden in diverse landen met een overwegend is-

lamitische bevolking. Islamitische organisaties in Nederland kunnen bondgenoten zijn in het zoeken naar antwoorden.

Welmoet Boender is onderzoeker bij Stichting Oikos en werkzaam bij het Kenniscentrum Religie en Ontwikkeling.

1. SMHO, Jaarverslag 2007, pag. 18.
2. SMHO, Jaarverslag 2007, pag. 5. De samenwerking tussen Cordaid en SMHO, gericht op het vergroten van het draagvlak onder moslims voor ontwikkelingssamenwerking en duurzame armoedebestrijding, is vastgelegd in Het Akkoord van Schokland, 30 juni 2007.
3. SMHO, *Het offerfeest en armoedebestrijding in Nederland*, 2007, pag. 5.
4. www.telegraaf.nl, opgenomen in SMHO, *Het offerfeest en armoedebestrijding in Nederland*, 2007, pag. 13-17.
5. SMHO, *Het offerfeest en armoedebestrijding in Nederland*, 2007, pag. 9.
6. SMHO, Jaarverslag 2007, pag. 19.
7. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor migranten uit moslimlanden, maar ook voor de vele christelijke migranten die vanuit Nederland onmisbare steun geven aan hun verwanten in landen als Ghana, Burundi, de Filipijnen etc.
8. Voor sommige organisaties spelen missie en zending nog wel een rol, maar dan gericht op ondersteunen van lokale geloofsgemeenschappen in het Zuiden.
9. SMHO, Jaarverslag 2007, pag. 22.
10. Koranvertaling Fred Leemhuis.
11. Bijdrage aan debat 'Islam en duurzame armoedebestrijding', Rotterdam, april 2008.
12. Zie ook: www.cordaid.nl/Overige/Extra_info/Stimuleren_van_betrokkenheid.aspx?mId=5738&crId=37
13. Voordracht Waseem Yaqub, Head UK Office Islamic Relief Worldwide, Islamitische Universiteit Rotterdam, 12 mei 2004.